

ANGELICA ȘI ESTETICA ȚĂNDĂRILOR

Subțire și transparentă ca petala florii de cireș, părelnic sidefie precum acele scoici imitând unghia îngerilor, Angelica, locatara unui sarcofag de măruntă naftalină și fulgi - cutioară cîndva a unei bijuterii - zăcea de mulți ani în adîncul șifonierului mătușii mele Nuța. Suferise un oribil accident, trupul ei se desfăcuse în zeci de țândări, anatomia recompusă cu penseta se spulbera la cea mai slabă adiere a respirației. În unele seri de toamnă ploioasă, în rare dimineți strălucitoare din ajunul Crăciunului, mătușii mele îi venea ideea neașteptată să o cerceteze, temătoare că subțirile fibre ale filnței de fin porțelan s-ar fi putut dezagrega, sub presiunea orelor, într-un colb diamantîn. Îmi amintesc bine bucuria de a o regăsi așa cum o lăsase, întregă în veșnicia ei de mumie grațioasă, împiedicată de-a sări peste buza cutioarei și de a-și relua, pe luciul mesel, dansul de odinioară. Și-mi amintesc bine strigătele emoției și chemările pe nume ce însoțeau acea bucurie, în dulceața cărora speram să se afle leacul miraculos al redeșteptării micuței balerine.

Cuvintele mîngîietoare și atingerile cu buricele degetului arătător nu foloseau la nimic, nefericita zîna risca să se spulbera. Pînă într-o zi, cînd un neștiinț a adus de la București, descoperit într-o dugheană din Taica Lazăr, un tub de Sindetikon, leac al morții pretimpurii, o soluție ca lacrima de limpede, mal dură ca sticla de Murano. Timp de o săptămînă, mătușa Nuța, cu penseta de ceasornicar și cu răbdarea unei călugărițe, a migălit la lipirea, folță cu folță și mădular cu mădular, a filnței în risipire. Intram în vîrfurile picioarelor în salonașul transformat în sală de operații, mă abțineam a scoate un cuvînt, ieșeam de fiecare dată, copleșit de împlinirea minunii, ca să-mi caligrafiez volumașul de versuri adunat pe-un pupltru, printre căilmări, intitulat - pe măsură ce Angelica se întorcea la viață - Sindetikon. La capătul săptămînii patimilor și speranțelor, superba Angelica s-a ridicat din risipirea atîtor ani, a rămas mîndră printre ceștile și farfuriile mesel, nu m-am mai îndoit că își va relua dansul de mult uitat, ba că va izbuti să-și la și zborul prin încăperea, în cercuri ușoare de efemeridă, sub lumina densă a plafonierel. Mătușa Nuța, care a murit fată bătrînă, făcuse mal mult decît dacă s-ar fi căsătorit și ar fi umplut casa cu prunci. Icoana dragostei, devotamentului și

răbdării îmi stă deasupra frunții neștearsă, ea îmi prezidează încercările încăpățînate de-a ocroti lucrurile din preajmă, cuvintele, alcătuirile în care sălășluiesc truda și lacrimile celor care le-au dat formă și viață, obiectele de tot felul - nemuritoarele. Le sînt pe vecie îndatorat Angellei reîntoarsă din Purgatoriu și mătușii Nuța, continuînd și azi să reediteze Geneza, pentru a-mi fi oferit - încă la vîrsta copilăriei - acea cuprinzătoare lecție de Metafizică.

Frecventez, de la o vreme, emisiunile t.v., pe care ani în șir le-am evitat, le-am disprețuit (mal exact, le-am urît cu toate celulele ființei ofensate). Zăbovesc adesea înainte scenele tari, desfășurînd acțiuni violente, atrocltăți, și nu încetez a le descoase înțelesurile. În filmul *Zabrykye Point*, al lui Antonioni, o tînră fată evadată dintr-un luxos hotel cocoțat pe coama unu ideal, umilită și violentată de lumea arogantă în care se rătăcise, întoarce de trei ori privirea înapoi și privirea ei are puterea (puterea urii răzbunătoare) de-a arunca în aer, în mil și mil de țândări, clădirea din care evadase. Explozia e grandioasă, răcorește sufletul pîrjolit al spectatorului, cu toate că - se înțelege lesne - ea se petrece numai în mintea tinerel fugare, fiindcă după fiecare detonație, vedem bine că hotelul se află, în continuare, teafăr și orgolios. "Dezasturul", țândările, prăbușirea au un rost, învățătura e limpede și unul copil. Adevărul scenei e mal solid decît imaginea trucată, sentimentul mal viu decît prăpădul învîndu-ne toate simțurile.

În fiecare din noi doame un barbar, degustător în taină al dezastrelor posibile, al detaliilor dezagregării. Aceasta, chit că împing paradoxul destul de departe, pentru că în fiecare dintre noi se-ascunde un metafizician. Am fi ipocriți (dacă nu proști) să dezmințim că gustăm cu toată voluptatea frumusețea dezastrelor lui Goya sau cea a universurilor laminate ale lui Dali, să afirmăm ritos că ne scribesc imaginile Lecțiilor de anatomie sau din *Une Charogne* a lui Baudelaire, detaliile naturaliste din paginile lui Dostoievski sau Céllne. Ca să se facă și să triumfe, viața utilizează niște procedee aparent infame: organismele se compun din îndelungate, spurcate fermentații, obiectele din măclnări și scremete înspălmîntătoare. Există o frumusețe pură și în cele mal josnice procese, poeți uriași, ca Dante (mal înainte Heslod, Lucrețiu sau Ovidiu) ne-au sugerat unde - cît de jos - se pregătesc germlnațiile și se desenează schema metamorfozelor. Strigătul lui Flaubert: "Être la matière!" nu face o invitație de trei

parale gîndirii noastre doritoare de-a ști de unde venim și încotro ne îndreptăm. Poeții Fizicii atomice, uluți de înfățișările lumii celei mal de jos, ne oferă aceleași dure, secrete adevăruri și traducerea lor în imagini literare ne-ar arunca, de-ar fi "dramatizate", în cumplită deznădejde. Le suportăm înțelept pe toate, satisfacțiile sporirii ariel cunoașterii ne închid și vindcă rănille deschise de violență. Dar scenele, imaginile crude, unele înclturate de mult sînge, ale videoclipurilor, ale filmelor ce ne asaltează zi de zi? Dar spargerile, zdrobirile, exploziile în lanț ce umplu spațiul de țândări, prăbușesc case, turtesc automobile, desfigurează obiecte cu design rafinat, colorate, netede, gingașe ca niște jucării!

Un grup de ghitaristi cîntă o melodie fermecătoare, un șir de balerine cu trupuri de afroclite imaginează, îmbrăcate sumar, un elogiu al frumuseții, mașini conduse parcă de extraterestri și avioane cu siluete de păsări ale paradisului lustruiesc spațiul lumii, pe care vitezele înalte ni-l fac familiar: simțim că ne aflăm locuitori în interiorul unei sfere de cristal. Înțelegem, din numai cîteva flashuri, cît de minunată e lumea dăruită de Dumnezeu, cît de iscusit au mobilat-o oamenii cu creațiile lor-mașinării uluitoare, obiecte plăcute la vedere și la atingere, ustensile știind și să ne ocrotească, să ne slujească, să ne răsfețe simțurile. Și, dintr-odată, în plină vrajă și bucurie, apar mîini criminale zdrobind fine porțelanuri de Delft, vîlătucl de flăcări și fum, plane și tablouri de preț sîrînd în țândări, orașe năruindu-se într-o cliplă (detaliile de aparatul mișcat cu încetinitorul), cete de copil scheletici, bătrîni cu lacrimi și roind pe obraji, saloane dezagregîndu-se la suflul dinamitel, păpuși ca Angelica devorate de prese monstruoase sau de nisipuri cît oceanul, revărsate de niciunde... Dezastre din senin, începuturi de apocalipse, sfîrșituri cu de-amănuntul de lumi pe care le credeai solide și eteme. Praf și pulbere, pe melodii de altfel agreabile, coșmaruri din care nu mal supraviețuiește decît ritmul muzicii, aci discret, aci spărgîndu-ți timpanul... Din mulțimea atîtor dezagregări și explozii, nici o idee, măcar un fragment - ca toate din cîte zboară prin aer -, care să albă un înțeles articulat! Poate doar ideea că, în spatele obiectivului de prizat imagini, se află un Dumnezeu care și-a pierdut mințile și n-a căzut încă în cămașa de forță, sau un om încă om care, luîndu-i-se darul vorbirii, încearcă să ne transmită în limbajul electronic mesajul că lumea e în primejdie, că e foc și prăpăd și că e nevoie de

ajutorul nostru.

Într-o suită narativă, scrisă și publicată acum douăzeci de ani (se întitulează Ispitele domnului Anton, piesă careia Wanda Mihuleac i-a adăugat ulterior zece extraordinare gravuri), am descompus și eu, cu răutatea unui copil stricător, lumea obiectelor ce ne înconjoară, frumusețea înfățișărilor și situațiilor universului. Intenția mea - și "scopul" poemului - a fost să trezesc în sufletul cititorului, prin descompunerea și degradarea expoziției, tocmai simțurile tocite, dezvătate să mai prețuiască viața, sentimentele umane incenușate de zgura falsurilor și de proliferarea clișeeilor, din pricina cărora oamenii proști nu mai știu să guste plăcerile simple ale existenței. Naratiia învadera împede intenția, cititorul ieșea din text ca să guste mai curat ceea ce temporar se degradase și apoi se recompusese mai nobil și mai biruitor. Un fir subțire de didacticism se află în oricare produs al artei (filmele și videoclipurile se pretind opere de artă), simpla derulare a unor atrocități, împingerea înainte a tot felul de explozii și fărime, chiar dacă se înlanțuie pe banda sonoră a unui slagăr, rămân triste și insultătoare exhibiții. La revederea lor, după ce se va fi stins furia comercială a unor cinici producători de asemenea "opere", nu mai târziu decât peste zece ani (iată, dau scris), degustătorii de astfel de monstruoziități vor rîde ca de o prostie, așa cum rîd acum de propriile lor isprăvi bravii contestatari californieni de prin anii '80, inspirații desfăcători de caldarâmuri pariziene din anii '69-'70, numărîndu-se, toți, printre cei mai înțepenii conservatori din țările lor cumințite de alte probleme și imperative.

Departate de mine gîndul de-a cere Televiziunii sau altor canale înlăturarea din programe a pornografiei explozibililor. Fiecare e liber să-și aleagă ce pofteste. Nu mă pot însă reține de a-mi exprima opinia (liber sint și eu), că supraproducția de violență e o afacere murdară, de pe urma căreia se îmbogățesc destui netrebnci și proflită, laterali, caporalii și majurii armatelor de toate culorile, militare și paramilitare: căci e mai ușor de înregimentat și de trimis să tragă cu mitraliera și să mineze o localitate un ins în mintea căruia tăcane bateria cutărei formații de ghitaristi și bubuie spectaculos automobilele, muzeele, podurile și spitalele unei civilizații prăbușindu-se în fum și pulberi învolburate.

În esență, rîndurile mele n-au alt scop decât acela de a readuce la luciditate pe naivul chemat să facă o opțiune și care, dintre comoditățile vieții moderne, nu știe să se servească și de foarfeca spiritului critic.

BEDROS HORASANGIAN

PORTRETE DE FEMEI

Am fi curioși să aflăm într-o bună zi cîți dintre cititorii principalului ziar de opoziție - "singurul care apare în opt pagini", cum preciza cu poli-tehnică rîvnă peste fruntariile țării poli-glotul nostru domn prim-ministru -, după ce îngurgitează cu nesațu știrile Internaționale sau cele autohton-parlamentare, mal au răbdarea (interesul?, curiozitatea?) să se oprească, măcar în trecere, asupra fragmentelor din Jurnal-ul lui Radu Petrescu, publicate în serial. Am vrea să credem că numărul celor care-l urmăresc este pe zi ce trece mal mare. Dar să nu ne facem iluzii: într-o lume urfîită de valorile materiale (după ce a fost descompusă de cele ideologice), armoniile mozartlene ale lui Radu Petrescu pot să descumpănească. Chiar și cel - destui în rîndul artiștilor sau scriitorimii, mult prea puțini la nivel național - care-l iubeau cu adevărat pe acest desăvîrșit artist par să nu mai albă, azi și acum, dispoziția necesară.

Și totuși. Printre mizeriile vieții noastre de zi cu zi, printre neputințele și incertitudinile, pesimismul și disperarea noastră, încrederea oferită de încăpățînarea unui om că literatura, muzica, arta în general, ne mai poate salva, se dovedește binevenită. Cum să nu prinzi curaj citind tocmai în România liberă asociații aparent stranii, dar nu lipsite de farmec și consistență? Cităm: "Sîmbătă, 27 septembrie (1980). Mă vizitează pe seară Tudor Țopa. Conversația începe cu mărturisirea mea că la Luvru, din toate picturile lui Rubens am privit doar portretul Eleni Fourment cu băiatul, pe care am alăturat-o de Vînzătoarea de creveți a lui Hogarth, deși, am spus, Rubens trebuie văzut și în pictura de aparat, mîna lui era sensibilă și la marile lui cupe de cristal foarte gros, cu excavații și protuberanțe voluminoase. Nici n'am înțeleg exact portretul soției lui cu copilul, o schiță desăvîrșită, paradisiacă, în felul vînzătoarei de creveți a lui Hogarth, dacă nu înțelegem ca lumea cealaltă pictură a sa, pictura de aparat, bacanalele etc. Dar ce poți spune despre Hélène Fourment și despre vînzătoarea de creveți? Sunt impalpabil pur, farmecul lor, farmec fiind, e indescriptibil. În același caz e portretul Mariei Nacu, al lui Grigorescu al nostru: pictură de un convențional exasperant, pentru cutii de bomboane, și totuși între ochii și gura personajului este o relație turburătoare, Grigorescu a pictat un viș, un strigoi, ceva care nici nu poate fi discutat ca pictură".

Cum să nu înceapă imaginația noastră să lucreze în alți termeni decât cel al scenariilor destabilizării de țară? Rubens, Hogarth, Grigorescu. Portrete de femei, cu copii sau fără. Chipuri umane exprimînd stări, senzații, trăiri, sentimente. Un zîmbet de femeie poate îmblîni chiar și în abstract neliniștile și nefericirile noastre. Fără cuvinte, doar prin culori și imagini. Contabilul-șef al generației '80 - singurul, altminteri, care a comentat pînă acum acest jurnal inedit al lui Radu Petrescu, ar fi făcut precizarea că pe lîngă băiețelul François - sîk!, născut în 1633 - apare și Claire-Jeanne, fata pictorului, născută în 1632. Ei și? Impresionează propeșimea personajelor și o anume acuratețe a exprimării plastice. Intuiția lui Radu Petrescu și de această dată este fără greș. Întîmplarea face să fi văzut, pe viu, aceste tablouri la Louvre, National Gallery și Muzeul de Artă al Republicii (fostul?, viitorul?). Iar acum portretele celor trei femei prind viață din amintiri și albume. Melancolia dulceagă și senină a fericirii conjugale îmblinîndu-se cu frenezia aerată a Vînzătoarei lui Hogarth și nostalgia visător-adolescentină a Mariei Nacu. Oare ce destin vor fi avut cele trei ființe? Singura despre care știm cîte ceva este soția lui Rubens. Dar mai contează detaliile vieții lor, cînd au intrat deja în mit? Cînd sînt în stare să ne impresioneze fără să aflăm nimic despre ele? Au fost fericite? Au suferit, au avut bucurii, necazuri, Dumnezeu știe ce-or fi avut și ele pe suflet. Imaginația noastră ne poate fi de folos tocmai cînd se dovedește inutilă. Ficțiunea ține loc de realitate într-o lume (a artei) unde realul nu e decât un pretext. De aceea ne e mai ușor, uneori, să suportăm ficțiunea. Cărilor. Concertelor. Muzeelor. Dar, în fond, de ce mergem la muzee sau la concerte, dacă nu pentru așa ceva? Arta ne poate face mai buni sau măcar mai înțelegători și atunci cînd ziarele ne oferă articole și informații mult mal interesante. Iar oameni rari ca Radu Petrescu nu apar la fiecare colț de stradă. Să-i urmărim în continuare "expoziția" scripturală a jurnalului, întinsă pe aproximativ treizeci de ani. Și chiar dacă pesimismul nostru a dat în ciocot iar iluziile și himerele artei nu ne mai pot înșela, să credim, oricît de puțin, clipa repede trecătoare a bucuriilor simple și la îndemînă. Într-o lume în care Nina Zarecinaia și Unchiul Vania sînt expuși în vitrine de consignație, doar zborul pescărușilor mal poate fi o garanție a libertăților noastre interioare. Oricum ridicolul neînțelegerii ne aparține.

